Jurisprudentie

Jurisprudentieoverzicht

Mr. E.M.A. van Amersfoort*

December 2015

Verpachting aan erfgenaam in de nalatenschap; instellen rechtsvorderingen

• *Hof Arnhem-Leeuwarden 1 december 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:9053*

A en B zijn gehuwd en hebben zes kinderen (X en Y c.s.). A verpacht 46 hectare landbouwgrond aan X, een van de kinderen. Als A overlijdt, zetten de erfgenamen de verpachting nog jarenlang voort. X heeft een dubbele rol: hij is zowel pachter als medeverpachter met de overige erfgenamen. Hij betaalt geen pacht. Als het vermogen van erfgenaam B onder bewind wordt gesteld, start de bewindvoerder een procedure tegen X tot het betalen van de achterstallige pachtpenningen. Na het overlijden van B zetten Y c.s. deze procedure voort. Aan het pacht-hof ligt de vraag voor of Y c.s. hiertoe bevoegd zijn. Het hof overweegt op grond van artikel 3:170 van het Burgerlijk Wetboek (BW) dat het beheer van de nalatenschap, waaronder het instellen van rechtsvorderingen, door de erfgenamen gezamenlijk moet gebeuren. Anders dan de rechtbank heeft geoordeeld, staat het ieder van Y c.s. dus niet vrij voor zijn of haar deel in de onverdeelde nalatenschap op te komen. Artikel 3:171 BW, dat erfgenamen de mogelijkheid biedt om op eigen naam een rechtsvordering in te stellen ten behoeve van de nalatenschap, ziet alleen op vorderingen tegenover derden en niet op vorderingen tegen een van de erfgenamen zelf. De vorderingen van de nalatenschap op X moeten worden meegenomen in de verdeling van de nalatenschap, waarbij eventueel een beslissing van de rechter kan worden ingeroepen (art. 3:184 jo. art. 3:185 BW).

Onwaardigheid

• *Hof Arnhem-Leeuwarden 15 december 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:9515*

A is in 2006 onherroepelijk veroordeeld voor mishandeling van zijn echtgenote B en poging tot brandstichting in de woning. In geschil is de vraag of A ex artikel 4:3 aanhef en lid 1 sub b BW onwaardig is om van B te erven. Het hof stelt voorop dat de onwaardigheid van A vervalt als B hem op ondubbelzinnige wijze zijn gedragingen heeft vergeven (art. 4:3 lid 3 BW). B moet (hoogstpersoonlijk) aangeven dat zij aan deze gedragingen geen nadelige gevolgen meer wil verbinden. Vergeving is vormvrij. Niet is vereist dat een verklaring wordt afgelegd aan de onwaardige, maar alle relevante verklaringen en gedragingen van B moeten in aanmerking worden genomen.

Het hof oordeelt dat uit de overgelegde kopieën van dagboekfragmenten van B en meerdere getuigenverklaringen niet kan worden geconcludeerd dat B hem ondubbelzinnig voor zijn mishandelingen heeft vergeven. De wens van B dat A na zijn detentie weer thuis kwam, is onvoldoende om vergeving aan te nemen, net als haar opmerkingen tegenover A's advocaat dat beiden schuld hadden. Dit betekent dat A onwaardig is om als versterferfgenaam voordeel uit de nalatenschap van B te trekken.

Tevens is in geschil of A op grond van het huwelijksvermogensrecht recht heeft op de helft van een erfrechtelijke verkrijging van B uit de nalatenschap van X, waaraan een zogenoemde 'zachte' uitsluitingsclausule was gekoppeld. De uitsluitingsclausule bepaalt dat de waarde van de verkrijging wél in de verdeling van de huwelijksgemeenschap wordt betrokken als de huwelijksgemeenschap door het overlijden van B wordt ontbonden. Gesteld wordt dat X eigenlijk een 'harde' uitsluitingsclausule beoogde. Het hof overweegt dat niet kan worden vastgesteld of de notaris een (kunst)fout heeft gemaakt. Maar zelfs al zou de bedoeling van X

* Deze rubriek wordt verzorgd door Netwerk Notarissen onder verantwoordelijkheid van de hoofdredactie.

anders zijn geweest, dan leidt dit er niet toe dat het naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is dat A voor de onverdeelde helft gerechtigd is tot de huwelijksgemeenschap (art. 1:100 lid 1 BW). De bedoeling van X dat A in geen enkel geval iets zou mogen verkrijgen, is volgens het hof niet in lijn met de ‘zachte’ uitsluitingsclausule.

Uitleg; waardedaling nalatenschap geen invloed op omvang onderbedelingsvordering

• *Hof Den Haag 15 december 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:3922*

Erflater heeft zijn vijf kinderen (X en Y c.s.) ieder voor een gelijk deel tot erfgenaam benoemd. Verder bevat het testament een verticale ouderlijke boedelverdeling, op grond waarvan de goederen van de nalatenschap aan Y c.s. worden toebedeeld en X een vordering gelijk aan de waarde van zijn erfdeel verkrijgt. Na het overlijden van erflater zijn de goederen van de nalatenschap – voornamelijk onroerend goed en aandelen in beursfondsen – door de crisis in waarde gedaald. In deze procedure vorderen Y c.s. dat de omvang van de vordering van X gelijk is aan de waarde van zijn erfdeel op het moment dat de goederen tussen Y c.s. worden verdeeld. Erflater wilde ieder kind gelijk behandelen en de uitvoering van het testament bereikt door de waardedaling van de nalatenschapsgoederen het tegenovergestelde effect. De wil van erflater was erop gericht dat X zich niet kon bemoeien met het beheer en de afwikkeling van de nalatenschap, omdat hij in een andere nalatenschap voor problemen had gezorgd.

Het hof stelt voorop dat deze rechtsvraag ziet op de uitleg van de uiterste wil (art. 4:46 BW). Alle erfgenamen hebben conform de wil van erflater op het tijdstip van overlijden van erflater een gelijk aandeel in de nalatenschap verkregen: Y c.s. in de vorm van aan hen gezamenlijk toegedeelde nalatenschapsgoederen en X in de vorm van een onderbedelingsvordering. Dat de nalatenschapsgoederen nadien in waarde zijn gedaald, doet daaraan niet af. Volgens het hof zijn de bewoordingen van de uiterste wil – gelet op de verhoudingen die erflater wilde regelen en de omstandigheden waaronder de uiterste wil is gemaakt – duidelijk.

Vervolgens gaat het hof in op de vraag of erflater een mogelijke waardedaling van de nalatenschapsgoederen heeft voorzien. Volgens de notaris is de problematiek van de waardeverandering van nalatenschapsgoederen besproken met erflater: ‘De problematiek is wel aan de orde geweest. Toen steeg het onroerend goed in waarde.’ Erflater heeft in zijn testament wel een antispeculatiebeding opgenomen voor het geval de onroerende goederen binnen twee jaar na zijn overlijden worden verkocht tegen een hogere prijs of voor een hogere waarde in de verdeling tussen Y c.s. worden betrokken. Het hof oordeelt dat het voor rekening en risico van Y c.s. komt dat zij de aan hen toegedeelde goederen enige tijd onverdeeld hebben gelaten dan wel die goederen niet hebben verkocht, met als gevolg dat deze goederen kennelijk in waarde zijn gedaald. Zij hadden deze goederen

immers zonder medewerking van X direct na het overlijden van erflater kunnen verdelen en/of verkopen.

De rechter kan het testament niet aanvullen. Erflater heeft in zijn testament geen bepaling opgenomen voor het geval de nalatenschapsgoederen na zijn overlijden in waarde zouden dalen en hoe daarmee moet worden omgegaan bij de afwikkeling van de nalatenschap. Nu erflater hierover niets heeft bepaald dan wel verklaard, zal het hof hierover niet speculeren. Dit is in strijd met de rechtszekerheid.

Daad van zuivere aanvaarding; veroordeling erfgenaam tot meewerken aan verdeling

• *Hof Den Haag 29 december 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:3919*

In het tussenvonnis is vastgesteld dat erflater zijn kinderen X en Y tot erfgenaam heeft benoemd, waarbij de omvang van het erfdeel van X is beperkt tot het breukdeel van zijn legitieme portie. X vordert inbreng van alle schenkingen van erflater aan Y tegen de waarde daarvan op de datum van het overlijden van erflater en medewerking van Y aan de verdeling van de nalatenschappen van erflater en diens echtgenote en zijn deel in de nalatenschap aan hem te voldoen, dit alles onder een dwangsom van € 500 per dag voor elke dag dat Y in gebreke blijft om mee te werken. Het hof leidt hieruit af dat X zijn erfdeel ter waarde van een derde deel van de nalatenschap wenst te ontvangen en voor zover hij daarbij tekortkomt een aanvullend beroep doet op zijn legitieme portie.

De omvang van de legitieme portie van X wordt bepaald op grond van artikel 4:968 BW (oud). Omdat de boedelbeschrijving ontbrak, heeft het hof met instemming van X en Y een deskundige benoemd. Deze deskundige zou onder meer uitzoeken wat de omvang van de nalatenschap en de omvang van de legitieme portie van X zijn. Nu Y haar voorschot niet heeft voldaan, is de deskundige nog niet begonnen met zijn onderzoek. Volgens het hof maakt Y het hierdoor onmogelijk om de omvang en de samenstelling van de nalatenschap en de omvang van de legitieme portie vast te stellen. Ook heeft Y niet op andere wijze medewerking verleend of stukken in het geding gebracht aan de hand waarvan een boedelbeschrijving kan worden opgesteld dan wel de legitieme massa kan worden berekend. Bovendien heeft haar advocaat zich onttrokken en heeft Y niet voorzien in een nieuwe procesvertegenwoordiger. Vanwege deze tegenwerkende houding trekt het hof conclusies die het hof gerade voorkomen. Het hof wijst alle vorderingen van X toe en acht – mede vanwege de proceshouding van Y – een dwangsom zoals door X gevorderd passend. De dwangsom wordt gemaximeerd op een bedrag van € 500.000.

Y voert in hoger beroep nog aan dat de rechtbank ten onrechte heeft geoordeeld dat zij de nalatenschap van erflater zuiver heeft aanvaard. Zij stelt dat ze de nalatenschap bij akte van 23 juni 2008 beneficiair heeft aanvaard en geen daden van zuivere aanvaarding heeft verricht. Het hof oordeelt dat Y de aangifte successierecht heeft gedaan in haar hoedanigheid van erfgenaam. Hier-

uit volgt dat Y zich ondubbelzinnig en zonder voorbehoud als erfgenaam heeft gedragen, zodat de later afgelegde verklaring van beneficiaire aanvaarding geen betekenis meer heeft.

Februari 2016

Verrekenen schade met legitieme portie

- *Rb. Overijssel 3 februari 2016, ECLI:NL:RBOVE:2016:1336*

Erflaatster heeft X een bedrag in contanten ter grootte van de legitieme portie gelegateerd, te verminderen met de schade die X heeft toegebracht aan de bezittingen van erflaatster vanaf 1998. Daarnaast komen in mindering 'de sedert één augustus 2008 gedeeltelijk gederfde huurpenningen, rentebedragen, proceskosten en alle overige kosten die ik als eigenaar gemaakt heb dan wel nog moet maken om de eigendom van mijn bezittingen zonder last en schade en ontruimd terug te kunnen vorderen (...)'. X stelt onder meer dat zij recht heeft op de volledige legitieme portie en doet een beroep op haar legitieme portie 'zonder aftrek'.

Erflaatster kan tegen de wil van X geen inbreuk maken op de dwingendrechtelijke legitimaire aanspraak. De rechtbank oordeelt dat erflaatster de legitieme portie van X niet via verrekening met geenszins vaststaande schadeposten mag uithollen. Dit laat onverlet dat de erfgenamen de beweerde schade in een afzonderlijke procedure van X kunnen vorderen en in rechte kunnen doen vaststellen.

Uitsluitingsclausule

- *Hof Arnhem-Leeuwarden 4 februari 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:772*

A en B zijn gehuwd in de wettelijke gemeenschap van goederen, waartoe een woning behoort. A overlijdt en heeft geen testament gemaakt. B en kind X zijn ieder voor de helft erfgenaam. Bij notariële akte van verdeling komen B en X overeen dat de woning wordt toegedeeld aan X. In dezelfde akte wordt de schuld uit overbedeling direct omgezet in een geldlening, die B vervolgens kwijtscheldt. Aan de kwijtschelding is een uitsluitingsclausule gekoppeld.

X gaat scheiden en verschilt onder meer met zijn echtgenote van mening over de vraag of de hiervoor vermelde woning tot de ontbonden huwelijksgemeenschap behoort. X stelt dat de woning nooit tot de huwelijksgemeenschap heeft behoord, omdat de verdeling tussen B en X en de direct daarop volgende kwijtschelding van de geldlening als geheel moeten worden beschouwd. Hieruit volgt op grond van de vaste jurisprudentie dat de uitsluitingsclausule zich uitstrekt over de aan hem toegedeelde woning.

Het hof overweegt dat A geen testament heeft opge maakt, zodat de erfrechtelijke verkrijgingen van B en X ongeclausuleerd zijn. De daarop volgende verdeling tussen B en X met een kwijtschelding onder uitsluitingsclausule maakt dit niet anders. Een deelgenoot houdt namelijk hetgeen hij verkrijgt onder dezelfde titel als waaronder de deelgenoten dit samen vóór de verdeling hielden (art. 3:186 BW). Dit betekent dat X ook na de

verdeling de woning houdt onder de titel van erfrecht zonder dat daarop een uitsluitingsclausule rust. De hele woning behoort dus tot de ontbonden huwelijksgemeenschap. Het hof overweegt ten overvloede dat dit anders was geweest als B en X eerst de ontbonden huwelijksgemeenschap van A en B hadden verdeeld, daarbij de woning zouden hebben toegedeeld aan B en deze woning vervolgens door B onder uitsluitingsclausule was toegedeeld aan X.

Geen gewichtige redenen ontslag executeur

- *Rb. Midden-Nederland 18 februari 2016, ECLI:NL:RBMNE:2016:741*

De erfgenamen verzoeken het ontslag van executeur X (art. 4:149 lid 2 BW). Hun vertrouwen in X is volledig zoek, onder meer omdat hij onvoldoende inlichtingen heeft verstrekt, geen boedelbeschrijving heeft gemaakt en heeft geprocedeerd over de uitkering van een voorschot aan een van de erfgenamen.

De kantonrechter overweegt dat in artikel 4:148 BW een uitgebreide informatieplicht van de executeur is neergelegd. Uit de overgelegde e-mailcorrespondentie volgt dat X vragen van de erfgenamen onbeantwoord heeft gelaten, wat het aanwezige wantrouwen bij de erfgenamen heeft aangewakkerd. Een executeur moet duidelijk en ondubbelzinnig communiceren, expliciet de vragen van erfgenamen beantwoorden en aangeven of hij aan de verzoeken van erfgenamen kan en wil voldoen en op welke wijze. Nu X dat niet heeft gedaan, wordt hem dat toegerekend. Omdat X geen beschikbare informatie heeft achtergehouden, ziet de kantonrechter in deze handelwijze geen gewichtige reden voor ontslag.

Het niet maken van een boedelbeschrijving leidt in dit geval ook niet tot een gewichtige reden voor ontslag. Weliswaar heeft X te lang stilgezeten, hij had wél uitgebreide lijsten – inclusief foto's – van de roerende goederen en de aangifte erfbelasting aan de erfgenamen ter beschikking gesteld. De erfgenamen konden zich dus een goed beeld van de omvang van de nalatenschap vormen. Omdat de erfgenamen wel over informatie over de nalatenschap beschikten en X ondertussen een voorlopige boedelbeschrijving heeft opgesteld, leidt het te lang stilzitten van X niet tot een gewichtige reden tot ontslag. De erfgenamen verwijten X ten slotte dat hij een geschil over het uitkeren van een voorschot dusdanig heeft laten escaleren dat dit heeft geleid tot een kortgedingprocedure, en vooral dat hij heeft overwogen in hoger beroep te gaan tegen het vonnis. X is volgens hen niet in staat de nalatenschap op een zakelijke manier af te wikkelen. De kantonrechter bestempelt dit als een ernstige tekortkoming van X. Maar deze tekortkoming rechtvaardigt volgens de kantonrechter niet het ontslag. X heeft aangegeven geen hoger beroep in te stellen en laat zich nu bijstaan door een boedelnotaris. Bovendien is de afwikkeling van de nalatenschap niet gebaat bij het ontslag van de executeur.

Legitieme portie

• *Hof Amsterdam 23 februari 2016, ECLI:NL:GHAMS:2016:612*

A en B zijn gehuwd in de wettelijke gemeenschap van goederen en hebben drie kinderen (X, Y en Z). Tot de huwelijksgoederengemeenschap behoren aandelen in de bv; tot hun privévermogens behoren twee panden, die zij verhuren aan de bv. Tijdens leven dragen zij de aandelen over aan kind X. A en B hebben in 2008 een verklaring opgesteld – als aanvulling op hun testamenten – waarin zij aangeven dat zij Y en Z (hierna Y c.s.) hebben benadeeld, omdat zij X bij de bedrijfsovername niet wilden opzadelen met hoge lasten. De benadeling van Y c.s. volgt volgens deze verklaring uit de overdracht van de aandelen aan X tegen een te lage waarde en de verhuur van de twee panden aan de bv tegen een lagere huurprijs dan marktconform.

Y c.s. worden in beide testamenten benoemd tot erfgenaam en aan X wordt gelegateerd een bedrag dat overeenkomt met de waarde van zijn legitieme vordering verminderd met hetgeen hij aan schenkingen heeft ontvangen, maar ten minste met een bedrag van € 300.000. Na het overlijden van A hebben B, X en Y c.s. in 2012 een vaststellingsovereenkomst opgesteld over de hoogte van het legaat van X in de nalatenschap van A. Na het overlijden van B verschillen X en Y c.s. van mening over de omvang van het legaat van X in de nalatenschap van B. X meent dat hij recht heeft op voldoening van het legaat dat bestaat uit een zesde deel van de nalatenschap. Y c.s. stellen dat X niets meer verkrijgt, omdat de omvang van de legitieme portie lager is dan de omvang van de door hem ontvangen schenkingen die daarop in mindering komen.

Het hof overweegt dat de legitieme portie wordt berekend ex artikel 4:65 jo. artikel 4:70 BW. Bij de toepassing van deze artikelen is niet doorslaggevend of tussen erflater(s) en de legitimaris een schenkingsovereenkomst is gesloten, maar of er sprake is van een bevoordeling en een bevoordelingsbedoeling. De bevoordelingsbedoeling volgt uit de verklaring van A en B uit 2008. Ook neemt het hof een bevoordeling aan. De cijfermatig onderbouwde stelling van X dat een bevoordeling ontbreekt, treft geen doel. Het hof leidt uit de ingebrachte allonges en het verzoek aan de kantonrechter af dat de partijen bij het sluiten van de huurovereenkomst het erover eens waren dat de betaalde huur niet marktconform was. Ook het standpunt dat de bevoordeling niet aan X ten goede is gekomen, omdat de bv partij was bij de huurovereenkomst, wordt niet gevolgd. X is vanaf de eerste bevoordeling directeur-groootaandeelhouder van de bv, zodat de hogere winst (als gevolg van de lagere huurprijs) aan hem ten goede is gekomen. Ten slotte zijn de giften aan X niet al verrekend bij de afwikkeling van de nalatenschap van A. Dit volgt uit het concept van de vaststellingsovereenkomst uit 2012. X betwist niet dat bij het vastleggen van zijn vordering in de vaststellingsovereenkomst is afgeweken van de wettelijke regeling van de artikelen 4:65 en 4:70 BW, omdat zijn vordering anders nihil zou zijn geweest. Bovendien hebben Y c.s. geweigerd aan de vaststellingsovereenkomst toe te voegen dat

‘alle eventuele bevoordelingen en of schenkingen zijn verrekend en dat partijen geen claims meer over en weer hebben terzake van de lage huur en of lage koopsom van de aandelen (...)’. Dit betekent dat de legitieme vordering van X nihil bedraagt.

Boedelvolmacht

• *Hof Den Haag 23 februari 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:730*

Erfgenamen in de nalatenschap van A zijn de langstlevende B en hun zeven kinderen, onder wie X en Y. De nalatenschap bestaat uit het onverdeelde aandeel in de ontbonden huwelijksgemeenschap met B. Tot deze ontbonden huwelijksgemeenschap behoort een onroerende zaak. X stelt dat B – zonder overleg met de overige erfgenamen – deze onroerende zaak voor een te lage waarde heeft toegedeeld aan Y, zodat Y is overbedeeld.

Het hof overweegt dat de erfgenamen een boedelvolmacht hebben verleend aan B, op grond waarvan B onder meer de bevoegdheid heeft gekregen een verdeling tot stand te brengen van zowel de ontbonden huwelijksgemeenschap als de nalatenschap. Gelet op de feitelijke gang van zaken, waarin de partijen geen onderscheid maken tussen het afwickelen van de ontbonden huwelijksgemeenschap en het afwickelen van de nalatenschap en de algemene volmacht die aan B is verleend, oordeelt het hof dat B bevoegd was de onroerende zaak aan Y toe te delen voor de door haarzelf raadzaam geachte waarde.

Omdat X bezwaar maakt tegen de bij de verdeling gehanteerde waarde, had het op zijn weg gelegen nadere gegevens te verstrekken over de omvang en de samenstelling van de ontbonden huwelijksgemeenschap en de nalatenschap die daarvan deel uitmaakt. Nu X dit heeft nagelaten, kan het hof niet vaststellen of X door de partiële verdeling is benadeeld. De vordering wordt afgewezen.

Uitkering levensverzekering

• *Hof Den Haag 23 februari 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:879*

Door het overlijden van erflaatster heeft een uitkering van levensverzekering plaatsgevonden. De bank heeft als eerste begunstigde overeenkomstig de voorwaarden van de akte van verpanding de uitkering gebruikt om de hypotheekschuld af te lossen van een woning die tot de nalatenschap behoort. In geschil is onder meer de vraag of X (de levensgezel van erflaatster) recht heeft op de uitkering van levensverzekering en daarmee een regresvordering heeft op de erfgenamen.

Het hof overweegt dat X verzekeringsnemer is op het moment dat erflaatster (het verzekerde lijf) overlijdt. Verder bevat de polis de volgende bepaling: ‘Nader wordt aangetekend dat alle uit deze verzekering voortvloeiende rechten door de verzekeringsnemer zijn verpand aan de pandnemer, die deze verpanding heeft aanvaard en zichzelf als eerste begunstigde heeft aangewezen overeenkomstig de in de akte vermelde voorwaarden.’ Hieruit volgt dat de bank eerste begunstigde is en verzekeringsnemer X tweede begunstigde. Omdat de

uitkering minder bedraagt dan de hypothecaire geldlening, heeft X geen recht op een uitkering omdat er niets meer over is. De hypothecaire geldlening is dus niet met aan X toekomend vermogen afgelost, zodat X geen regresvordering heeft op de erfgenamen. Ook zijn de erfgenamen niet ongerechtvaardigd verrijkt. X heeft in dit geval geen recht op uitkering uit de door hemzelf als opvolgend verzekeringsnemer gesloten verzekeringsovereenkomst, zodat hij niet is verarmd.

Verzoek tot ontslag executeur

• *Rb. Midden-Nederland 29 februari 2016, ECLI:NL:RBMNE:2016:969*

De erfgenamen Y c.s. verzoeken de kantonrechter om X te ontslaan als executeur (art. 4:149 lid 2 BW). X stelt dat het verzoek moet worden afgewezen, omdat zijn taak als executeur al is geëindigd. Y c.s. zijn van mening dat de taak van X nog niet is geëindigd, omdat hij hun vorderingen uit hoofde van de wettelijke verdeling nog moet voldoen.

De kantonrechter overweegt dat de taak van de executeur het beheren van de goederen van de nalatenschap is en het voldoen van de schulden van de nalatenschap, die tijdens zijn beheer uit die goederen moeten worden voldaan (art. 4:144 lid 1 BW). De schulden van de nalatenschap die uit de toegestuurde stukken blijken, zijn door X voldaan. De vorderingen van Y c.s. op de langstlevende op grond van de wettelijke verdeling zijn geen schulden van de nalatenschap, zoals Y c.s. stellen. Dit betekent dat het voldoen van deze vorderingen niet tot de taak van X behoort. Verder heeft X voldaan aan zijn verplichting om een boedelbeschrijving op te maken (art. 4:146 lid 2 BW). In de (notariële) boedelbeschrijving is overigens ook de waarde van de vorderingen van Y c.s. op de langstlevende opgenomen. De kantonrechter oordeelt dat X zijn taken omschreven in artikel 4:144 lid 1 en 4:146 lid 2 BW heeft voltooid en dat zijn taak als executeur is geëindigd. Y c.s. hebben daarom geen belang bij hun verzoek tot het ontslag van X, zodat dit verzoek wordt afgewezen. De kantonrechter komt daarom ook niet toe aan het verzoek tot de benoeming van een andere executeur.

Maart 2016

Invloed gezamenlijke hypotheek op omvang legaat van een deel van de waarde woning

• *Hof Den Haag 1 maart 2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:881*

Erflater was gehuwd met X. Aan X is onder meer een deel van de waarde van de echtelijke woning gelegateerd. Deze woning stond op naam van erflater. In geschil is de vraag of op dit legaat de helft van het openstaande bedrag van de gezamenlijk aangegane hypothecaire lening en het gezamenlijke hypothecair consumptief krediet in mindering moet worden gebracht. X meent dat dit niet het geval is omdat alleen erflater de hypotheekgever was. X heeft in verband met artikel 1:88 BW slechts toestemming gegeven voor het bezwaren van de echtelijke woning met een hypothecaire last en heeft als echtgenote de schuldbekentenis ondertekend.

Het hof overweegt dat de schuldbekentenis op de naam van zowel erflater als X is gesteld. Zij worden samen als 'debiteur' aangeduid. Hieruit volgt dat erflater en X de geldlening samen zijn aangegaan en dat op beiden de verplichting rustte om die terug te betalen. Hetzelfde geldt voor de kredietrekening. Uit de omstandigheid dat erflater voor het totale bedrag van de hypothecaire lening en het hypothecair krediet een hypotheek heeft verstrekt op zijn woning, kan niet worden afgeleid dat X niet hoofdelijk schuldenaar is. Omdat X geen eigenaar van de woning was, kon zij daarvoor ook geen hypotheek verlenen. De rechtbank heeft terecht de helft van het saldo van de hypothecaire geldlening voor de woning en het hypothecair consumptief krediet in mindering gebracht op het bedrag dat aan X toekomt uit hoofde van het legaat van een deel van de waarde van de echtelijke woning.

Vordering (gedeeltelijke) opheffing of wijziging legaat ex artikel 4:123 BW

• *Rb. Noord-Nederland 2 maart 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:838*

Erflater heeft aan zijn drie kinderen (A c.s.) alle aandelen (of certificaten daarvan) in de vennootschap gelegateerd. Verder heeft hij aan zijn vriendin X een levenslange periodieke uitkering van € 1000 per maand en het vruchtgebruik op het bedrijfspand gelegateerd, ten laste van A c.s. X heeft in overleg met A c.s. afstand gedaan van het recht van vruchtgebruik op het bedrijfspand.

A c.s. vorderen ex artikel 4:123 jo. artikel 6:258 lid 1 en 3 BW (gedeeltelijke) opheffing of wijziging van het legaat van levenslange periodieke uitkering aan X. Hier toe voeren A c.s. aan dat erflater feitelijk de vennootschap aan hen heeft toegekend. Het lag voor de hand dat A c.s. de levenslange periodieke uitkeringen aan X uit de vennootschap zouden kunnen voldoen, omdat de uitkeringen aan familieleden (waaronder pensioenen) altijd op die wijze werden gedaan. De financiële positie van de vennootschap is echter na het overlijden van erflater verslechterd. Er zijn grote liquiditeitsproblemen en de vennootschap staat onder bijzonder beheer bij de bank, die de uitbetaling van de levenslange periodieke uitkering heeft geblokkeerd. De vennootschap moet worden verkocht, waardoor er niets voor A c.s. overblijft. A c.s. zijn – ieder voor zich – niet in staat uit eigen middelen de levenslange periodieke uitkering aan X te voldoen. Dit strookt niet met de bedoeling van erflater om ook A c.s. verzorgd achter te laten. Erflater heeft volgens A c.s. niet voorzien in deze situatie.

De rechtbank stelt voorop dat zij de verbintenissen uit een legaat kan wijzigen of (gedeeltelijk) opheffen als de na het overlijden van erflater ingetreden omstandigheden van dien aard zijn dat X naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid ongewijzigde instandhouding van die verbintenissen niet mag verwachten (art. 4:123 BW). Dergelijke omstandigheden doen zich volgens de rechtbank in dit geval niet voor: 'Door aanvaarding van (onder meer) het legaat van een levenslange periodieke uitkering aan [X] hebben [A c.s.] zichzelf – en niet de vennootschap – verplicht om aan X maandelijks

€ 1.000,- uit te keren.’ Dat de levenslange periodieke uitkering niet meer uit het vermogen van de vennootschap kan worden gefinancierd, maar ten laste van het overige vermogen van A c.s. komt, is een omstandigheid die voor rekening en risico van A c.s. komt. Daarbij neemt de rechtbank in aanmerking dat X (onweersproken) heeft aangevoerd dat A c.s. bij de afspraak over het prijsgeven van het legaat van vruchtgebruik op het bedrijfspand hebben toegezegd niet aan haar legaat van de levenslange periodieke uitkering te komen en dit legaat te respecteren. Op het moment van deze toezegging stond de vennootschap al onder bijzonder beheer van de bank vanwege liquiditeitsproblemen. In de gegeven omstandigheden hadden A c.s., die als certificaathouders worden geacht inzicht te hebben in de financiële situatie van de vennootschap, waaronder de gestelde voorwaarden bij de kredietrelatie met de bank, de beslissing van de bank om de periodieke uitkering aan X te blokkeren redelijkerwijs moeten zien aankomen. De rechtbank oordeelt dat zelfs als vast komt te staan dat A c.s. – ieder voor zich – over onvoldoende overig vermogen beschikken, zij geen (gedeeltelijke) opheffing of wijziging van het legaat kunnen vorderen. Het verzoek wordt afgewezen.

Uitkering uit overlijdensrisicoverzekering; een quasi-legaat?

• *Rb. Noord-Nederland 2 maart 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:881*

A is enig erfgenaam en heeft de nalatenschap beneficiair aanvaard, zodat zij op grond daarvan vereffenaar van de nalatenschap is. A en X (de ex-vriendin van erflater) verschillen van mening over de afwikkeling van de nalatenschap van erflater. Hier wordt alleen ingegaan op de uitkering uit de overlijdensrisicoverzekering, waarin X nog als eerste begunstigde stond aangewezen. A stelt dat de ratio van deze begunstiging – te weten X als partner verzorgd achterlaten – is vervallen, omdat de relatie tussen erflater en X al vóór zijn overlijden was geëindigd. Daardoor heeft A als tweede begunstigde aanspraak op deze uitkering uit de overlijdensrisicoverzekering.

De rechtbank overweegt dat A in de hoedanigheid van vereffenaar geen privévordering kan instellen en dat de aanspraak die zij meent te hebben op de uitkering uit de overlijdensrisicoverzekering een privéaanspraak is. Als de begunstiging in de polis wordt gewijzigd, komt deze uitkering rechtstreeks aan haar en niet aan de nalatenschap toe. De rechtbank komt toch tot een inhoudelijke beoordeling, omdat A subsidiair een beroep op haar legitieme portie heeft gedaan onder de voorwaarde dat de rechtbank haar vorderingen ten aanzien van (de uitleg van) de verzekeringspolis afwijst. Volgens de rechtbank is er geen aanleiding om aan te nemen dat erflater de verzekering alleen heeft afgesloten om X als partner verzorgd achter te laten (ter nakoming van een natuurlijke verbintenis). Erflater en X hebben gelijktijdig ten gunste van de ander een overlijdensrisicoverzekering afgesloten om over en weer het financieel risico als gevolg van het overlijden af te dekken. Niet relevant is wat erflater en X bij het beëindigen van hun relatie heb-

ben afgesproken over deze overlijdensrisicoverzekering. De vordering wordt afgewezen.

De subsidiaire vordering tot betaling van het legitieme tekort, omdat de uitkering uit de overlijdensrisicoverzekering volgens A moet worden aangemerkt als een gift in de zin van artikel 4:126 lid 2 BW, wordt ook afgewezen. De afgesloten overlijdensrisicoverzekering is niet alleen uit vrijgevigheid jegens X afgesloten, zodat de uitkering van de overlijdensrisicoverzekering niet wordt aangemerkt als een gift in de zin van artikel 4:126 lid 2 BW. Dit betekent dat de uitkering niet een voor inkorting vatbare gift is.

Preferentie vereffeningkosten in onherroepelijk geworden uitdelingslijst

• *HR 11 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:392*

In geschil is de vraag of de vereffenaar in strijd met de wet heeft gehandeld door zijn loon (vereffeningkosten als bedoeld in art. 4:7 BW) in de uitdelingslijst als preferente kosten aan te merken en daarmee een andere verdeling te hanteren dan uit artikel 4:7 lid 1 sub a t/m c BW volgt. Het hof oordeelt dat de uitdelingslijst door het verstrijken van de verzetstermijn verbindend is geworden ten opzichte van de schuldeisers. Doordat de schuldeisers zich niet tijdig hebben verzet tegen de uitdelingslijst, waarin het loon van de vereffenaar als preferente schuld stond opgenomen, worden zij geacht die preferentie te hebben aanvaard. Dit betekent dat in verband met de rechtszekerheid de vereffenaar zich in beginsel jegens de schuldeisers kan beroepen op deze preferentie. De vereffenaar handelt volgens het hof niet onrechtmatig jegens de schuldeisers door de uitdelingslijst toe te passen zoals deze was voorgesteld en verbindend geworden. De Hoge Raad bekrachtigt dit arrest en doet de zaak verder af met artikel 81 lid 1 van de Wet op de rechterlijke organisatie.

Wilsonbekwaamheid executeur

• *Rb. Noord-Nederland 16 maart 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:1171*

Erflater heeft zijn echtgenote B en de kinderen (C, D, E en F) tot erfgenaam benoemd. Aan B is ook een keuzelegaat vermaakt en een legaat van het vruchtgebruik over zijn hele nalatenschap. Tot slot is B benoemd tot executeur. B heeft in de hoedanigheid van executeur in augustus 2013 bij notariële akte het keuzelegaat van alle bezittingen die erflater bij zijn overlijden samen met haar had en het legaat van vruchtgebruik aan zichzelf afgegeven. B is in maart 2014 onder curatele gesteld. De gz-psycholoog die haar heeft onderzocht, heeft aangegeven dat in augustus 2013 waarschijnlijk al sprake was van een gevorderd dementieel beeld, zodat B zeer waarschijnlijk bij het opmaken van de notariële akte in 2013 de inhoud van de akte en de bijbehorende bijlage niet heeft begrepen en de gevolgen daarvan niet heeft kunnen overzien. D en E vorderen in deze procedure vernietiging van de notariële akte waarin de legaten zijn afgegeven, op grond van wilsonbekwaamheid van B.

De rechtbank stelt voorop dat B in augustus 2013 nog handelingsbekwaam was. D en E hebben volgens de

rechtbank, mede gezien de verklaringen van de gz-psycholoog, de wilsonbekwaamheid van B bij het opmaken van de notariële akte tot de afgifte van de legaten voldoende onderbouwd. De enkele stelling van C dat B bij het tekenen van de akte nog wilsbekwaam was en dat een psycholoog dit niet kan vaststellen, acht de rechtbank onvoldoende. Een nadere toelichting ontbreekt. Bovendien heeft C geen feiten en omstandigheden gesteld waaruit volgt dat B op dat moment wel wilsbekwaam was. De rechtbank wijst de vordering toe.

Volledige voorlezing akte bij verlijden in tegenwoordigheid van getuigen

• *HR 25 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:504*

In geschil is de vraag of de uiterste wil van X vernietigbaar is, omdat de notaris niet de volledige akte heeft voorgelezen bij het verlijden van de akte in tegenwoordigheid van twee getuigen. De Hoge Raad stelt voorop dat het sinds 1 januari 2003 niet meer verplicht is de uiterste wil in tegenwoordigheid van getuigen te verlijden. De notaris kan hiervoor wel kiezen als hij dit wenselijk acht (art. 39 lid 2 van de Wet op het notarisambt (Wna)). Als een akte in tegenwoordigheid van getuigen wordt verleden, moet deze akte volledig worden voorgelezen (art. 43 lid 2 Wna). Bij niet-naleving voldoet de akte volgens artikel 43 lid 6 Wna niet aan de vormvoorschriften en is de uiterste wil op grond van artikel 4:109 BW vernietigbaar.

Het voorschrift van volledige voorlezing van een notariële akte die in tegenwoordigheid van getuigen wordt gepasseerd, miskent volgens de Hoge Raad in zijn algemeenheid de notariële functie. De notariële functie bij het maken van een uiterste wil ziet op het nauwgezet vastleggen van de verklaring van erflater en zo veel mogelijk waarborgen dat die vastlegging aansluit bij de wil van erflater. Dit loopt parallel met de functie van de volledige voorlezing bij getuigen, die ertoe strekt dat 'de getuigen moeten kunnen constateren, dat de inhoud van de akte overeenstemt met de verklaringen van de comparanten'. De Hoge Raad oordeelt dat het zonder meer aanvaarden van de sanctie van vernietigbaarheid als niet aan dit vormvoorschrift is voldaan, te ver gaat. In een dergelijk geval moet degene die de vernietigbaarheid inroept, stellen en bij betwisting aannemelijk maken dat door niet-naleving van dit vormvoorschrift enig belang is geschonden dat met het vormvoorschrift wordt gediend. De zaak wordt verwezen.

April 2016

Uitleg uiterste wilsbeschikking

• *Hof Arnhem-Leeuwarden 5 april 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:2718*

A en B zijn gehuwd en hebben twee dochters (X en Y). Na het overlijden van A wordt de tot zijn nalatenschap behorende winkel met bovenwoning aan X toegedeeld, terwijl B een vordering op X heeft verkregen ter grootte van de waarde van dat registergoed. Op dezelfde dag maakt B haar testament, waarin X en Y ieder tot erfgenaam worden benoemd en aan Y de woning wordt gelegateerd tegen inbreng van de waarde. Het geschil ziet op

de uitleg van het legaat van de woning aan Y, waarin de volgende passage is opgenomen: '(...) dochter, die daarentegen alle schulden en lasten ten laste van voormelde woning voor haar rekening dient te nemen en als eigen schulden dient te voldoen.' X stelt dat Y bij aanvaarding van het legaat de waarde van de woning moet inbrengen en daarnaast de hypotheeklast volledig zelf moet dragen. Y is van mening dat de hypothecaire leningen ten laste van de nalatenschap komen en dat zij de inmiddels door haar afgeloste leningen in mindering mag brengen op de door haar in te brengen waarde.

Het hof stelt voorop dat bij de uitleg van de uiterste wilsbeschikking moet worden gelet op de verhoudingen die de uiterste wil kennelijk wenst te regelen en op de omstandigheden waaronder de uiterste wil is gemaakt. Erflaatster heeft haar testament van 9 november 2001 met een legaat van woning aan Y tegen inbreng van de waarde gemaakt op dezelfde dag als de akte van verdeling van de nalatenschap van A is opgemaakt. Daarin is de winkel met bovenhuis aan X toegedeeld en heeft erflaatster een vordering van X verkregen ter grootte van de waarde van dat registergoed, waarop geen hypothecaire lening rustte. Ten aanzien van de verhoudingen die B kennelijk wilde regelen neemt het hof een brief in aanmerking die de notaris op 28 maart 2001 aan X heeft gestuurd over de uiterste wil van erflaatster. In die brief staat dat erflaatster X en Y gelijk wilde behandelen. Hieruit leidt het hof af dat het in ieder geval op dat moment de bedoeling van B was dat Y de hypotheekschulden mocht aftrekken van de door haar in te brengen waarde. Er zijn geen omstandigheden om te veronderstellen dat de wil van B anders was op het moment van testen (art. 4:46 lid 1 BW). Tot slot neemt het hof in aanmerking dat in de situatie dat Y bij de aanvaarding van het legaat de waarde van de woning moet inbrengen en de hypothecaire lening geheel voor haar eigen rekening moet nemen, dit leidt tot het legateren van een negatief vermogen. Van een dergelijk legaat kan worden verwacht dat Y dit zou verwerpen en een dergelijke bedoeling ligt niet voor de hand gezien de omstandigheden waaronder is getesteerd. Het hof concludeert dat het legaat zo moet worden uitgelegd dat de hypotheeklast die rust op de woning in mindering komt op de in te brengen waarde daarvan.

Ambtshalve schorsing executeur

• *Rb. Midden-Nederland 8 april 2016, ECLI:NL:RBMNE:2016:1971*

A c.s. verzoeken het ontslag van executeur X (art. 4:149 lid 2 BW). A c.s. stellen dat X de eerste twee jaar na aanvang van de executele de nodige taken heeft verricht en hen daarover heeft geïnformeerd. Daarna heeft hij ondanks herhaaldelijk verzoek nagelaten om A c.s. te informeren over de afwikkeling van de substantiële nalatenschap. X heeft de telkens toegezegde rekening en verantwoording nog steeds niet afgelegd. Uit contact met de mantelzorgers van X volgt dat het niet goed gaat met de gezondheid van X. De mantelzorgers van X hebben aan A c.s. ook afschriften van de bankrekeningen van erflaatster en haar overleden echtgenoot verstrekt.

Hieruit blijkt dat grote sommen geld aan de nalatenschap zijn onttrokken. Een bedrag van € 45.675 is overgemaakt naar de rekening van X en er zijn in relatief korte periode voor een totaalbedrag van ongeveer € 150.000 aan kasopnames gedaan, waarvan niet duidelijk is waaraan deze zijn besteed.

De kantonrechter ziet in de onderbouwde stellingen van A c.s. aanleiding om X ambtshalve als executeur te schorsen hangende het onderzoek (art. 4:149 lid 2 BW). Daar komt bij dat X op dit moment wegens gezondheidsklachten in een tehuis verblijft en om die reden niet meer in staat lijkt te zijn om daadwerkelijk invulling te geven aan het executeurschap. De kantonrechter benoemt bij wijze van voorlopige voorziening een notaris als waarnemend executeur. Aan deze waarnemend executeur komen dezelfde bevoegdheden toe als aan de executeur, daaronder uitdrukkelijk begrepen de bevoegdheid om de administratieve bescheiden van de nalatenschap onder zich te nemen.

Gewichtige redenen voor ontslag vereffenaar

• *Hof 's-Hertogenbosch 14 april 2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:1453*

De rechtbank heeft de vereffenaar X op verzoek van A c.s. ontslagen (art. 4:206 lid 5 BW) en Y benoemd tot opvolgend vereffenaar. In hoger beroep stelt X dat er geen gewichtige redenen zijn voor ontslag als bedoeld in artikel 4:206 lid 5 BW, omdat hij de nalatenschap steeds als een goed vereffenaar heeft beheerd en vereffend en hij de kantonrechter met regelmaat om een aanwijzing heeft gevraagd bij gecompliceerde beslissingen.

Een vereffenaar kan op verzoek van een erfgenaam of schuldeiser van de nalatenschap worden ontslagen om gewichtige redenen (art. 4:206 lid 5 BW). Dit criterium moet op dezelfde wijze worden uitgelegd als bij de executeur (art. 4:149 lid 2 BW). Uit jurisprudentie (over de executeur) volgt dat mede een gewichtige reden voor ontslag is als van één of meer erfgenamen niet kan worden gevergd dat de nalatenschap waarin zij deelgenoot zijn nog langer wordt beheerd door de aangestelde vereffenaar, omdat de vereffenaar tekortschiet in het nakomen van zijn taak.

In deze nalatenschap was de belangrijkste taak van X de verkoop van de woning. X wist na het leegruimen van de woning dat de woning in slechte staat verkeerde en dat herstel van de woning en/of aanpassing van de taxatie nodig waren. X heeft ondanks deze wetenschap geen nieuwe taxatie laten doen en/of een makelaar in de hand genomen om een realistisch verkoopplan op te stellen. Volgens het hof heeft X de verkoop van de woning – en daarmee de vereffening van de nalatenschap – ernstig vertraagd door de woning op eigen houtje te proberen te verkopen met een te hoge, onrealistische vraagprijs. Dit wordt X aangerekend, zeker omdat al veel vertraging was opgetreden door toedoen van de voormalige executeur en het gedurende maanden zelf leegruimen van de woning door X. Ten tweede oordeelt het hof dat de hoge opgevoerde vereffeningskosten onvoldoende deugdelijk zijn onderbouwd, omdat bonnen en facturen ontbreken of niet (tijdig) zijn overgelegd. De vereffenings-

kosten beslaan een zeer grote kostenpost, terwijl het de taak van X is om zo snel mogelijk tegen zo laag mogelijke kosten de boedel te vereffenen. Daarnaast meent het hof dat X over een onnodig groot aantal kwesties toestemming en/of advies aan de kantonrechter heeft gevraagd en daarmee de vereffening heeft vertraagd. Het hof concludeert dat X – alles bij elkaar genomen – als vereffenaar op verschillende punten ernstige steken heeft laten vallen, die samen leiden tot gewichtige redenen voor ontslag.